

Sectorbijeenkomst 9 juni 2020: Meedoen met de RES(t)

Aan de hand van casus, stellingen en concrete vragen spraken we tijdens de sectorbijeenkomst over participatie en Regionale Energie Strategieën. De inspirerende aftrap werd gegeven door Erik Faber, gevolgd door een panelgesprek onder leiding van Tom den Boer. Het was nieuw, zo'n online sectorbijeenkomst, maar het enthousiasme waarmee iedereen meedeed was als vanouds. En ja... dan komt de RES(t) vanzelf 😊

Een online sectorbijeenkomst, het was even wennen. Ook voor ons als organisatie. We zijn blij met het resultaat van de bijeenkomst. Deelnemers hebben een mooi plenair programma gehad en in deelsessies met elkaar van gedachten kunnen wisselen, zoals dat tijdens een "echte" sectorbijeenkomst ook gebeurt. Voor het echter zover was, waren er toch wel een paar punten die we graag met jullie delen:

- **Het gebruik van Zoom**

We waren een beetje streng, maar dat was erop gericht dat deelname veilig zou zijn. Geen 1,5 meter afstand maar wel een bij ons bekend e-mailadres of telefoonnummer. Alleen dan werd je toegelaten uit de wachtkamer.

- **Foto's**

De foto's die we altijd maken zijn er, op een paar van het scherm na, bij ingeschoten. Marco liep dit keer niet relaxt rond om mooie plaatjes te schieten maar was druk bezig met de techniek.

- **Verslag plenair deel**

Ook na de start van de sectorbijeenkomst was er nog veel te doen zoals de wachtkamer en de e-mail in de gaten houden en de Breakout Rooms indelen. Tijdens de presentatie van Erik en het panelgesprek waren wij (letterlijk) achter de schermen dus nog druk met het toevoegen van e-mailadressen aan Breakout Rooms.

Kortom, dit verslag is daarom wat anders dan anders en er is geen verslag van het plenaire deel. Wat hebben we dan wel na zo'n paar uurtjes Zoomen?

Nieuwe ontdekkingen en ideeën:

- Leuk die kennis die we opdoen door Corona: Thermoskannen kunnen resoneren met zoom;)
- LEO mondkapjes?

Voorkeuren:

- Inderdaad zonder corona heeft zeker fysiek de voorkeur.
- Wat mij betreft blijft het online, scheelt veel reistijd door het land.
- Ook zónder corona zijn video-bijeenkomsten vaak handig, geen reistijd.

Technische probleempjes:

- Ik hoor een echo
- Echo

- Het blijft allemaal technisch zo haperen. ligt dat aan mij? En ook mijn vragen in de chat komen niet door, zie ik.....
- Dat is vervelend. Wat hapert er (behalve je vragen)?

Interactie:

- Prikkelende stelling: de meest representatieve participatie gaat via de gemeenteraad.
- Representatie van wat?

Links naar meer interessants over het onderwerp:

- Ook mooie resultaten met Watt Nou in provincie Utrecht als het gaat om betrekken jongeren: <https://www.provincie-utrecht.nl/actueel/nieuws/utrechtse-jongeren-over-energie-welke-maatregelen-stellen-zij-voor>
- Jongeren en energie : Watt Nou': jongeren blijven meepraten over energie. Project Swipocratie. Zie verslag NMU : <https://www.nmu.nl/nieuws/watt-nou-jongeren-blijven-meepraten-over-energie/>
- <https://www.greendeals.nl/nieuws/wat-zijn-dos-en-donts-voor-participatie-duurzame-energieprojecten>
- <https://www.lcnk.nl/bibliotheek+nieuw/online+bijeenkomsten+en+samenwerken/default.aspx>

Online waardering:

- Mooi verhaal Erik!
- Dank. Inspirerend.
- Ik zou nu graag willen klappen!
- Dank!
- Tnx. Ik klap zeker nu even!

Ook hebben we de presentaties van de plenaire sprekers. In de chat was de mogelijkheid tot het stellen van vragen. Een aantal vragen is direct al beantwoord en andere worden in dit verslag alsnog beantwoord.

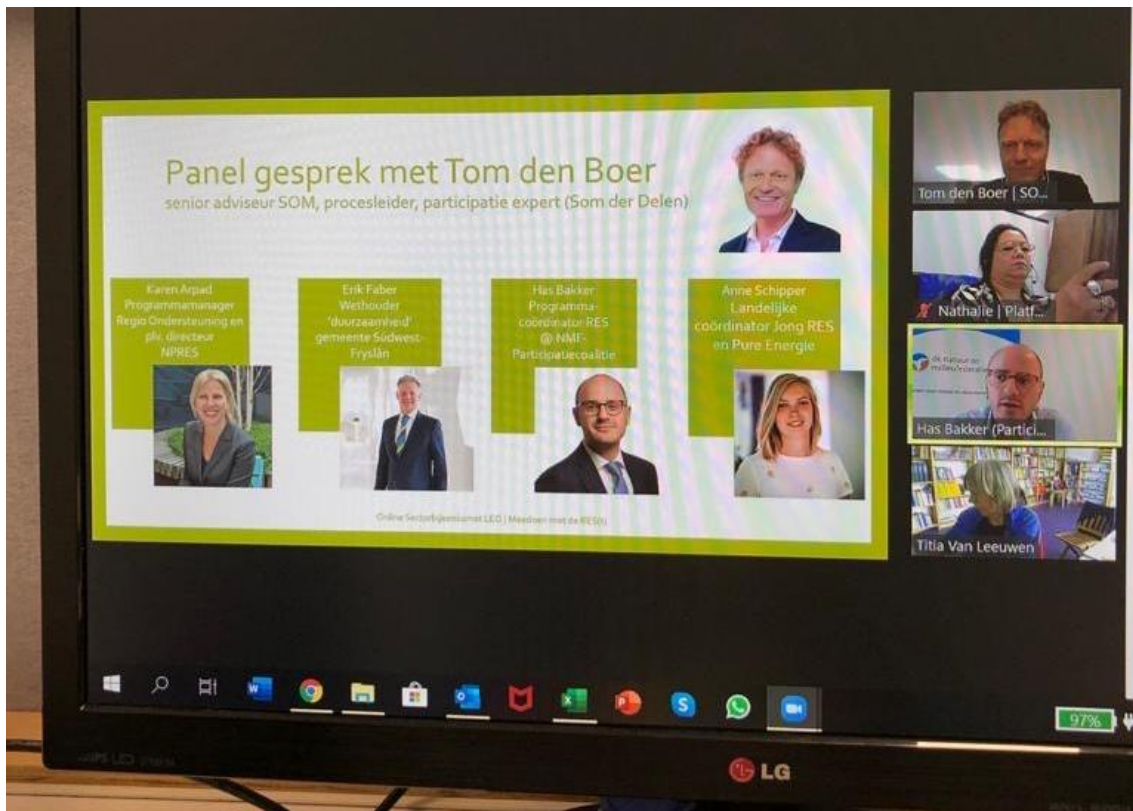
Erik Faber, namens GroenLinks wethouder in de gemeente Súdwest-Fryslân, heeft onder andere 'duurzaamheid' in portefeuille. Zijn verhaal ging over de ingrepen in het landschap die noodzakelijk zijn voor de energietransitie, en die bewonersgroepen kunnen splijten. Daarover kan zijn gemeente helaas meepraten. Daarom hebben zij voor hun bijdrage aan de Regionale Energie Strategie (RES) als gemeentebestuur de nek uitgestoken en gekozen

voor een nieuwe koers. Als eerste gemeente in Nederland. De inwoners hebben een veel nadrukkelijker stem in de energieplannen gekregen. Daarbij is gebruik gemaakt van een speciaal ontwikkelde methode van het Nederlands Platform Burgerparticipatie en Overheidsbeleid (NPBO) en de kennis van de Technische Universiteit Delft. Met deze NPBO-methode raadpleegden zij, verdeeld in vijf stappen, hoe hun inwoners de energietransitie willen vormgeven. Dit leidde tot een advies dat vervolgens aan de gemeenteraad werd voorgelegd. Het ging om meer dan alleen een advies. De bedoeling is dat de inwoners straks ook meehelpen de plannen voor de RES te realiseren.

- [Download de presentatie van Erik Faber](#)

De filmpjes doe Erik tijdens zijn presentatie liet zien zijn niet online beschikbaar en alleen rechtstreeks bij filmmaker Jeroen Hoogendoorn op te vragen via www.onderstroom.net.

Een aantal van de vragen uit de chat zijn achteraf nog aan Erik voorgelegd. [Zijn reactie daarop is hier te lezen](#).

Tom den Boer, senior adviseur SOM, procesleider en participatie expert van Som der Delen, leidde het panelgesprek met als onderwerp: Gedeelde agenda voor versterken burgerparticipatie RES. Maatschappelijk draagvlak is één van de pijlers onder het klimaatakkoord. NPRES inventariseert de mate van burgerbetrokkenheid samen met PBL. Ook de Participatiecoalitie brengt burgerparticipatie in beeld. De voorlopige conclusie is dat burgerparticipatie nog onvoldoende plaatsvindt in de meeste RES-regio's. Burgerparticipatie behoeft versterking. Dat roept allerlei vragen op die zijn besproken in het panelgesprek over burgerparticipatie, en waar ruimte was voor interactie met het publiek. Met het panel werd verkend wat de gezamenlijke aandachtspunten kunnen zijn om burgerbetrokkenheid te versterken in de RES-regio's.

Een aantal van de vragen uit de chat zijn achteraf nog aan Tom en/of de panelleden voorgelegd. [De reacties daarop zijn hier te lezen.](#)

Verder hadden we maar liefst 11 Breakout Rooms die in een kort rondje delen wat zij willen delen.

Breakout room nr. en Inleider	Onderwerp	Gespreksleider
1 – Erik Faber	Burgerraadpleging - voortzetting van het plenaire onderwerp	Marc Rijnveld
2 – Tom den Boer	Burgerparticipatie behoeft versterking - voortzetting van onderdelen uit het panelgesprek	Marije Arah
3 – Jennie Tissingh en Has Bakker	Burgerparticipatie behoeft versterking - voortzetting van onderdelen uit het panelgesprek	Sanne Tonneijck
4 – Anne Schipper en Christina Marigliano	Energietransitie en de toekomst	Anita van de Looij
5 – Eelco de Groot	SIA en mediation	Berber Koopmans
6 – Joos de Bakker	Participatie, hoe bereik je de juiste belanghebbenden? Welke oplossingen zijn er voor het 60+ participatiedilemma?	Karin de Backer
7 – Marianne Zuur	Hoe maak je bewonersparticipatie echt inclusief?	Jacqueline Giesen
8 – Shannon Spruit	Online tool 'Participatieve Waarde Evaluatie'	Bianca Boverhoff
9 – Rob Rietveld	De Energietransitie: we doen het samen (of we doen het niet)	Nynke Geerts
10 – Niek Mouter	30.000 Nederlanders adviseerden het Kabinet over het afbouwen van coronamaatregelen: wat zijn de uitdagingen als je burgers op grote schaal wil betrekken?	Isabelle van Rossum
11 – Erwin Bruinewoud en Sape Jan Terpstra	publieksparticipatie in het Ternaard project	Anne Melchers

Breakout Room 1: Burgerraadpleging (voortzetting van het plenaire onderwerp) – inleider Erik Faber / gespreksleider Marc Rijnveld

In deze sessie is doorgedaan op de toelichting van Erik Faber. Deelnemers hebben verhelderende vragen gesteld over wat we de methode Súdwest-Fryslân zijn gaan noemen: een brede raadpleging in combinatie met een burgerforum. Wat er voor mij uitsprong was de opmerking van Erik dat hij de transitie in beschouwing neemt vanuit de lange termijn. Natuurlijk zijn er doelen gesteld, maar uiteindelijk gaat het om veranderingen over 30 jaar. De richting van de transitie is eigenlijk belangrijker dan de precieze doelen. Je kunt dat niet doen zonder medewerking van bewoners. Als je mensen niet meeneemt met deze ambitieuze doelstellingen, dan gaat het niet lukken. Je doet dit met elkaar. Het advies dat eind juni is aangeboden is te lezen via <https://www.grootsneek.nl/grootsneek/algemeen/burgerforum-biedt-advies-aan-over-energiebeleid-sudwest-fryslan>

Breakout Room 2: Gedeelde agenda voor versterken burgerparticipatie RES (voortzetting van onderdelen uit het panelgesprek) – inleider Tom den Boer / gespreksleider Marije Arah

De vragen die centraal stonden in de sessie zijn niet direct beantwoord, maar we hebben wel ervaringen kunnen delen. We bespraken gezamenlijk wat de definitie voor zo breed mogelijk mensen laten participeren betekent. We zijn het erover eens dat je iedereen een kans wilt geven, maar hoe zorg je ervoor dat de groep een vertegenwoordiging van de buurt is? Of is dat juist niet mogelijk? Na inbreng van iedereen is een conclusie in ieder geval dat participatie maatwerk is, en verschillend per situatie. Wel is het tijdsintensief en vraagt het om echt in contact te komen met elkaar. Denk aan gewoon ouderwets koffie drinken deur aan deur. Want waar het om gaat, is het belang van de betrokkenen in kaart brengen en weten wat een ieder nodig heeft.

Conclusie: participatie kost tijd, maar kan ook veel opleveren als het proces goed doorlopen is. Misschien levert het uiteindelijk zelfs wel tijd op.

Breakout Room 3: Gedeelde agenda voor versterken burgerparticipatie RES (voortzetting van onderdelen uit het panelgesprek) – inleiders Jennie Tissingh en Has Bakker / gespreksleider Sanne Tonneijck

In deze deelsessie gaan we op zoek naar wat partijen zoals de Participatiecoalitie kunnen doen om het achterblijven van burgerparticipatie in de RES te verbeteren. In het gesprek dat hierop ingaat wordt verkend waar gemeenten tegenaan lopen bij het organiseren van participatie bij de RES. Duidelijk wordt dat veel gemeenten op zoek zijn naar overzicht van de methoden en hulp kunnen gebruiken bij het kiezen van een participatieaanpak. Er zijn veel goede voorbeelden en methoden, maar wat zet je in. Gezocht wordt naar behapbare aanpakken. Hierin kunnen verschillende partijen behulpzaam zijn, zoals de participatiecoalitie, marktpartijen en adviesbureaus. Benoemd wordt ook dat er niet één juiste aanpak is, er is geen 'beste keuze' of 'one size fits all'. Participatie is maatwerk en vraagt inzet. Belangrijk is helder voor ogen te hebben wat het doel is waarom je mensen wilt bereiken. En ook vooraf te bepalen: wat ga ik met de uitkomsten van participatie doen? Als je de input niet serieus neemt, dan geen participatie organiseren. Daarbij wordt ook benoemd dat gemeenten denken dat de opgaven voor bewoners te ingewikkeld en ver weg zijn, maar dat ervaring in de groep is dat betrekken van bewoners op dit onderwerp ook heel goed kan werken, bijv. met burgerpanels, forums en goede informatievoorziening. En daarbij vooral te zorgen dat het concreet wordt (aan de hand van de eerder genoemde lusten, lasten, zeggenschap).

Breakout Room 4: Energietransitie en de toekomst – inleiders Anne Schipper en Christina Marigliano / gespreksleider Anita van de Looij

Jong-RES wordt erg enthousiast ontvangen in de Breakout Room. Mooi dat deze jongeren ernaar streven om jongerenvertegenwoordiging te borgen aan tafel bij alle 30 RESsen. Het gaat om de toekomst van jongeren, zij hebben het langst profijt van de maatregelen.

"Jongeren vinden het heel normaal dat er windmolens in het landschap staan"

Tips voor Jong-RES:

- Wie zijn die jongeren? Werk jong-RES uit voor verschillende levensstijlen/karakteristieken en leeftijdsgroepen. Niet alle jongeren laten grote maatschappelijke betrokkenheid zien of zijn zich bewust van de eigen invloed op klimaatverandering.
- Hoe leg je aan jongeren uit wat de RES is en hoe dit werkt?

- Bekijk ook [onderzoek burgerparticipatie jong volwassenen](#)
- Bekijk ook (wel wat oud) [toolkit jeugdparticipatie](#)

Er wordt opgeroepen tot revolutie! Met jong-RES voegen de jongeren zich naar het huidige netwerk dat de RESsen vult en bepaalt (voornamelijk bevolkt door 50-plussers). Participatie gaat over ontmoeting in de wereld van de ander. Het RES-netwerk (de 50-plussers) zou eigenlijk uitgenodigd/uitgedaagd moeten worden om in de wereld van de jongeren op een andere manier te gaan zoeken naar antwoorden voor de energietransitie.

Breakout Room 5: SIA en mediaton – inleider: Eelco de Groot / gespreksleider: Berber Koopmans

Uit het voorstelrondje bleek dat de meeste deelnemers geen ervaring/kennis hadden van SIA en/of mediation. Dat was geen probleem, want ze hadden wel allemaal ervaring met participatie en de RES of energieprojecten. Uit het gesprek kwam met name dat een goede terugkoppeling van de informatie die je hebt opgehaald, en de keuzes die gemaakt worden door de initiatiefnemer, duidelijk moeten zijn. Als het niet duidelijk is wat met de inbreng gedaan is, dan voelen mensen zich nog steeds niet gehoord. Soms kom je er toch niet uit.

Quote: “Uiteindelijk zijn conflicten niet te voorkomen.”

Lees voor meer informatie over SIA en mediation het [artikel van Eelco de Groot](#).

Breakout Room 6: Participatie, hoe bereik je de juiste belanghebbenden? Welke oplossingen zijn er voor het 60+ participatiedilemma? – inleider: Joos de Bakker / gespreksleider: Karin de Backer

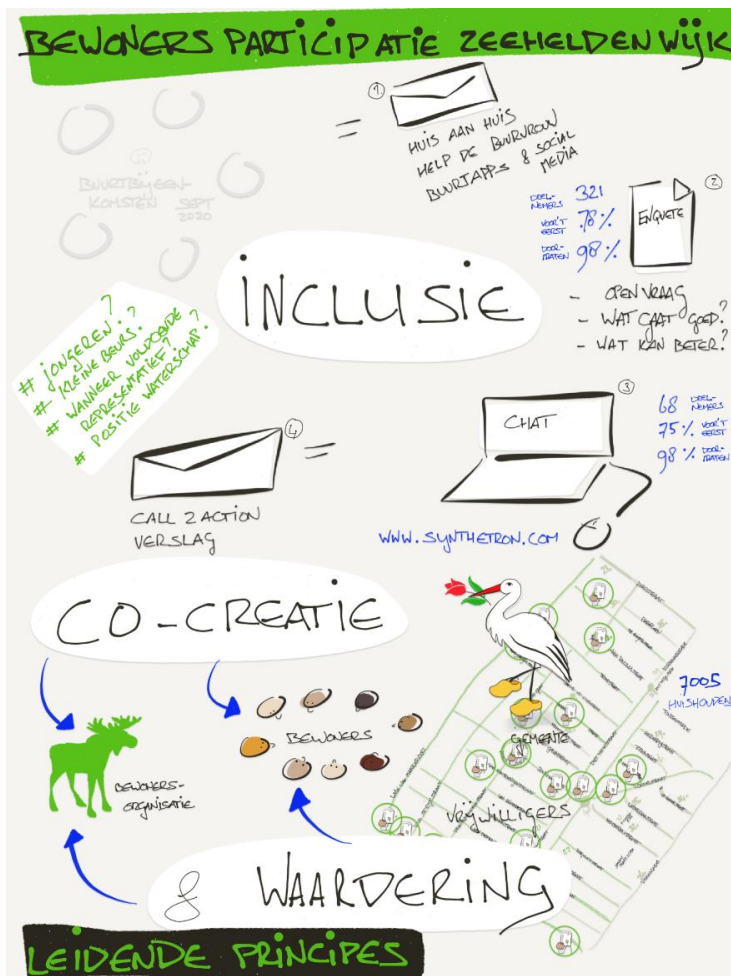
Je moet je huiswerk gedaan hebben en een verhaal hebben. Ga dat verhaal vertellen. Vertel het alleen wel als je een inhoudsopgave hebt, en niet het hele boek al geschreven hebt. Als je inclusief wilt zijn in communicatie, moet je veel tijd investeren. Ik ben zowel op zoek naar de kopgroep als naar het peloton.

Tips

- Onderdeel van de participatiecoalitie is LSA bewoners. Ze beginnen met het opbouwen van een relatie om daarna moeilijkere onderwerpen te kunnen bespreken.
- Er zijn veel natuur- en milieu-educatiecentra. Wellicht is dit een kanaal om mensen te bereiken

Breakout Room 7: Hoe maak je bewonersparticipatie echt inclusief? – inleider: Marianne Zuur / gespreksleider: Jacqueline Giesen

Wij hadden een mooi gesprek met als onderwerp: Hoe maak je burgerparticipatie inclusief? Marianne gaf een inleiding over het initiatief in het Zeeheldenkwartier. Naar aanleiding daarvan kwamen een paar thema's boven: hoe kan je jongeren goed benaderen (uitwisseling van positieve en minder succesvolle ervaringen en gebruik van tools), hoe betrek je bewoners met een smalle beurs (bijv. welzijnsorganisaties, buurtwerkers), hoe krijg je mensen in beweging voor energietransitie vanuit gesprekken over andere thema's. Tevens werd geraakt aan het spanningsveld tussen politieke ambitie van de gemeenteraad versus de keuze van inwoners (voorbeeld in Woerden).

Breakout Room 8: Online tool Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) – Inleider: Shannon Spruit / Gespreksleider: Bianca Boverhoff

Shannon Spruit (TU Delft) vertelde over de achtergronden en werkwijze van de online tool Participatieve Waarde Evaluatie (PWE) en zij toonde voorbeeldschermen en filmpjes uit de tool aan de hand van casussen van Súdwest-Fryslân, warmtetransitie Utrecht en uit de Corona-crisis. PWE is een soort serious game waarbij burgers op de stoel van besluitvormers worden gezet. Ze moeten een keuze maken uit verschillende opties (bijvoorbeeld strategieën, projecten of uitvoeringslocaties) binnen beperkingen (bijvoorbeeld het behalen van een CO2 doelstelling, of een beperkt budget) en ze krijgen de gevolgen van hun keuzes te zien. Door middel van PWE kan het niveau van meningen (“ja, ik wil dit” of “nee, ik wil dit niet”) ontstegen worden en kunnen besluitvormers leren wat burgers belangrijk vinden en welke afwegingen ze zelf zouden maken.

Voor welk soort situaties werkt de online tool Participatieve Waarde Evaluatie? Wat vraagt het aan de kant van de opdrachtgever om de tool goed in te kunnen zetten? Aan wat voor kosten moet je denken? Waar in het (participatie)proces past het inzetten van de tool en tot waar in het proces loopt dat door? Hoe worden de resultaten geanalyseerd? Kan de tool voor pilotprojecten worden ingezet? Is er een optimale omvang van de groep waarop de tool toegepast moet worden? Kun je onderscheid maken op wijk/postcodeniveau? Hoe kom je tot deelnemersselectie? Dit is slechts een greep uit de vragen die gedurende de breakout sessie aan bod kwamen.

PWE kan zowel voor grote als voor kleine groepen worden ingezet in situaties waar veel tegengestelde belangen spelen, indien er sprake is van complexe besluitvorming of wanneer niet duidelijk is hoe belanghebbenden tegenover een project/situatie staan. Bij toepassing op grotere groepen kunnen er meer (deel)analyses gemaakt worden van de populatie deelnemers. Het toepassen van de tool vraagt gedurende het hele proces van voorbereiding/bouw van de tool tot en met de analyse en het delen/gebruiken van de resultaten grote betrokkenheid van de opdrachtgever. Nazorg/opvolging is heel belangrijk, er moet aandacht geschonken worden aan hoe de uitkomsten of het vervolg teruggekoppeld gaan worden. Het selecteren van de populatie vraagt, net als bij andere participatieprocessen, veel aandacht. In de genoemde casussen is door de gemeente een adressenbestand aangeschreven maar er is ook via de gemeentelijke communicatiekanalen een oproep gedaan om deel te nemen.

De tool kan al vroeg en gedurende meerdere processtappen in een participatieproces ingezet worden, ook bij pilots. Maar de tool is geen vervanging voor andere manieren van betrokkenheid/participatie zoals dialoog. Het is een hulpmiddel dat inzicht biedt en handvatten geeft voor gerichte dialoog of voor besluitvorming. Qua resources moet bij een opdracht van gemiddelde omvang gedacht worden aan een fulltime inzet van 2-3 maanden en € 20.000-30.000,- exclusief wervingskosten voor het deelnemersbestand. E.e.a. is ook afhankelijk van de mate waarin de tool moet worden aangepast/omgebouwd naar de wensen van de opdrachtgever. In geval van veel maatwerk kunnen de kosten oplopen tot € 100.000,- en meer. Er wordt nog gewerkt aan doorontwikkeling van de tool, zodat deze beter toegankelijk wordt voor mensen die minder taalvaardig zijn. In de tool wordt nu nog veel gebruik gemaakt van tekst. Ook wordt gekeken hoe de deelnemerspopulatie evenwichtiger kan worden gemaakt (nu veelal hoogopgeleid, de bekende groep die altijd oververtegenwoordigd is in participatieprocessen).

Breakout Room 9: De energietransitie, we doen het samen (of we doen het niet) – inleider: Rob Rietveld / gespreksleider: Nynke Geerts

- Elke impact op je achtertuin is van belang. Zie Nimby daarom niet als lastig maar als een Geuzenbegrip.
- Elke fase van een project heeft zijn eigen dynamiek en kent daarom zijn eigen aard van burgerparticipatie. De deelnemers aan het begin zijn daarom niet per definitie ook de deelnemers aan het einde van het traject. Dat betekent ook, dat elke fase zijn eigen aard van communicatie heeft. Als gemeente mag je best confronterend communiceren.
- Eigenlijk zou je burgerparticipatie moeten institutionaliseren.
- De regie van de burgerparticipatie ligt bij de gemeente. Maar de organisatie kan heel goed bij een onafhankelijke partij liggen.

Breakout Room 10: 30.000 Nederlanders adviseerden het Kabinet over het afbouwen van coronamaatregelen: wat zijn de uitdagingen als je burgers op grote schaal wil betrekken? – Inleider Niek Mouter / gespreksleider Isabelle van Rossum

Met Niek Mouter bespraken de deelnemers de (on)mogelijkheden van de Participatieve Waarde Evaluatie. De PWE is een tool om burgers te betrekken bij het maken van **beleidskeuzes** of een **beleidsevaluatie**. Het heeft verschillende voordelen. Een van de belangrijkste voordelen is dat de participatiedrempel verlaagd wordt en 'massaparticipatie' mogelijk wordt, doordat burgers uit het comfort van hun eigen huis online kunnen meedenken met beleidskeuzes. Maar let op, de PWE sluit offline participatie niet uit! Doordat mensen zich buigen over verschillende beleidskeuzes, kunnen zij zich beter inleven in de

keuze waar bestuurders voor staan. Een aandachtspunt is wel dat er politieke moed voor nodig is om de tool in te zetten. Hoe meer mensen participeren, hoe spannender het voor een bestuurder wordt. De tool kan ook worden ingezet door bedrijven, vooral wanneer het gaat om keuzes in beleid en in mindere mate bij projectparticipatie. De tool kan namelijk alleen ingezet worden als er nog een (beleids)keuze moet worden gemaakt. Duidelijke kaders over de keuzemogelijkheden zijn nodig om schijnparticipatie te voorkomen.

**Breakout Room 11: publieksparticipatie in het Ternaard project – Inleiders
Erwin Bruinewoud en Sape Jan Terpstra / gespreksleider Anne Melchers**

Sape Jan en Erwin vertellen over hun ervaringen met omgevingsmanagement bij het project voor de gaswinning bij Ternaard. Dit is ooit aangewezen als een pilot omgevingsmanagement project vanuit het ministerie van EZK, deze status heeft het nog steeds. Over een periode van 10 jaar wordt er zo'n € 60 mln. in het gebied achtergelaten. Er is een lokale stichting gekomen (wordt officieel opgericht zodra de gaswinning plaatsvindt) die tot doel heeft om te controleren of de 'afsprakenkalender' die partijen met elkaar gemaakt hebben nageleefd wordt. Vanuit de omgeving was 80% voor een gebiedsproces, ondanks dat een grote groep zich uitsprak tegen de gaswinning. Als je meedeed met het gebiedsproces was afgesproken dat je niet voor de gaswinning was. De Waddenvereniging is de enige partij geweest die gekozen heeft om niet mee te doen. Het was spannend voor de NAM om de regie over de knoppen te delen met de omgeving. Vooral de technuten hebben er weinig begrip voor dat dit participatieproces zo lang duurt. De directie staat wel volledig achter deze aanpak. Hun uitgangspunt is dat de waarde van dit project nu 0 kuub gas is, dus alles wat eruit komt is meer dan het startpunt. De angst voor gaswinningdrama's zoals in Groningen is groot. De afspraak dat er bij aardbevingen boven een bepaald niveau de gaswinning wordt gestopt. Dat geeft veel geruststelling. Wanneer is de pilot geslaagd? NAM gebruikt het woord pilot niet meer, de relatie zoals die met de omgeving is opgebouwd maakt het project nu al geslaagd. Van de grootste activist uit de beginperiode zijn complimenten ontvangen over hoe persoonlijk het contact is. De meeste energie krijgt Erwin van de mogelijkheden die er zijn om samen met de omgeving te bepalen hoe je dingen onderzoekt en bespreekt. Sape Jan geeft aan dat je het belang om 'op tijd' iets te bereiken snel moet loslaten. De nieuwe directeur komt uit het gebied, door hem in te zetten zijn er credits opgebouwd bij de omgeving. De lokale binding is belangrijk, je moet snappen wat er speelt in je omgeving. Hoe hebben jullie benefits sharing gedaan? Nu is er een fonds gecreëerd, maar pak je daarmee ook meerwaarde in relatie tot het project? Het geld uit het fonds wordt geïnvesteerd om lokaal beleid (sociaal economisch, verzilting en energietransitie bijv. minder werkloosheid, jongeren vasthouden en zo krimpgemeente tegengaan) uit te voeren. In onderhandelingen is men op dit bedrag uitgekomen. De meerwaarde zit erin dat de ideeën van onderaf zijn gekomen.